

Bij de 100-jarige geboortedag van een Wagnerliefhebber

door Jan Schultheiss

Op 12 november jl. was het honderd jaar geleden dat Bernhard-Viktor Christoph-Carl von Bülow in ‘het jaar van de afgrond’ 1923 (zoals de Duitse historicus Volker Ullrich het muntte in zijn boek over dat jaar) geboren werd. Vicco von Bülow in het kort en beter bekend als Loriot.



Loriot, die op 23 augustus 2011 op 87-jarige leeftijd overleed, was een veelzijdig Duits kunstenaar van wie wel wordt beweerd dat hij de Duitsers na de Tweede Wereldoorlog weer aan het lachen kreeg en de humor na ruim twaalf zwarte jaren weer in het land terugbracht.¹ Aanvankelijk begonnen als tekenaar en cartoonist, werd hij daarna snel actief in literatuur, televisie, theater en film, als acteur, presentator en regisseur en ook als decor- en kostuumontwerper. Zijn artiestennaam Loriot ontleende hij aan het familiewapen: de wiewaai is het wapendier van de familie Von Bülow en ‘loriot’ is daarvoor het Franse woord.

Zijn honderdste geboortedag kreeg nogal wat aandacht in de Duitse media. Zo wijdde de Duitse zender ARD, het eerste Duitse net, op 6 november een hele thema-avond aan Loriot en werd op zijn verjaardag zelf een keur aan films van zijn hand vertoond.²

Voor het Duitse publiek zijn met name zijn komische (teken)films bekend, zoals in deze tijd van het jaar het (voor de liefhebber) hilarische *Weihnachten bei Hoppenstedts* uit 1978.³ Maar zijn oeuvre omvat ook werk dat voor liefhebbers van de muziekdrama's van Richard Wagner interessant kan zijn, zeker als die liefhebbers begenadigd zijn met althans een minimaal gevoel voor humor.

Zo ging in 1992 in Mannheim diens *Ring an einem Abend* in première. Het ensemble van het lokale *Nationaltheater* onder leiding van Jun Märkl, speelde een concertante uitvoering waarin de *Rings des Nibelungen* tot zo'n drie uur was gecomprimeerd. Loriot droeg daarbij zelf zijn teksten voor.⁴ Het idee had Loriot samen met de toenmalige intendant van het theater en vriend van hem, Klaus Schultz, al jaren daarvoor ontwikkeld: een iets humoristische korte versie van De Ring. Deze moest zowel voor Wagner-kenners als voor hen die nog wat onzeker tegenover het werk van de meester uit Bayreuth stonden, geschikt zijn. De humor bleef daarin gedoseerd zodat aan de Ring zelf grosso modo geen afbreuk werd gedaan. Loriot beschreef bijvoorbeeld de reuzen Fafner en Fasolt als ‘Bauunternehmer mit Schuhgröße 58’, het Walhalla als ‘aufwendigen Familiensitz’ en de



¹ Joost van der Vaart, ‘Loriot gaf Duitsland humor terug’, *NRC Handelsblad*, 24 augustus 2011, op <https://www.nrc.nl/nieuws/2011/08/24/loriot-gaf-duitsland-humor-terug-12031757-a140338> (geraadpleegd 9 november 2023)

² Zie <https://tinyurl.com/26m2ufsz>. Helaas bijna allemaal ge-geoblocked; er ligt weliswaar een voorstel waarin de EU-Commissie opgeroepen wordt om geoblocking van streaming, bijvoorbeeld van films en series af te bouwen en voor 2025 te stoppen, maar (als het er al van komt ...) dat zou dan ook moeten gelden voor (publieke) televisiezenders in de EU zodat er ook wat dat betreft eindelijk eens sprake is van vrij verkeer binnen de EU.

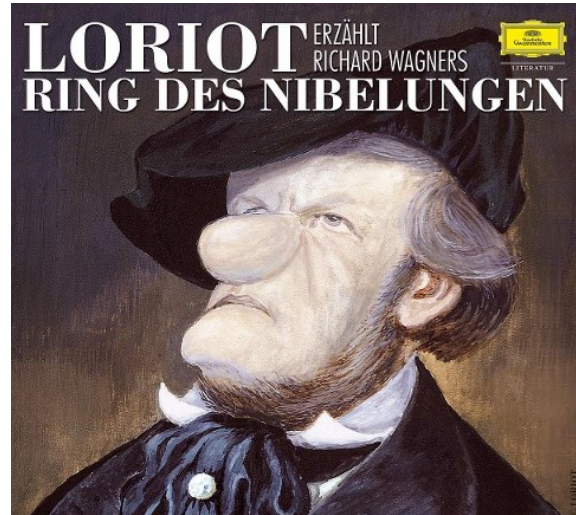
³ Op <https://tinyurl.com/2d65hwfb> (daar nog beschikbaar tot 2 februari 2024)

⁴ ‘Der Ring an einem Abend’ (versie 23 september 2023) op https://de.wikipedia.org/wiki/Der_Ring_an_einem_Abend (geraadpleegd 9 november 2023)

“betaling” van Freya voor de bouw ervan als een ‘Regelung, die auch in dem harten Geschäftsleben unserer Tage eher zu den Ausnahmen gehört’.⁵

De samenvatting van de Ring met door Loriot ingesproken teksten werd in 1993 bij *Deutsche Grammophon* op een dubbel-CD uitgebracht: ‘Loriot erzählt Richard Wagners „Ring des Nibelungen“ am Beispiel der Aufnahme von Herbert von Karajan und den Berliner Philharmonikern’, een toondrager die nog immer te verkrijgen is (zie afbeelding; het portret van Wagner werd door Loriot getekend).

Wagner was weliswaar één van de favoriete componisten van Loriot, maar zijn liefde voor muziek en theater (en de combinatie van die twee) reikte verder dan dat, een gegeven dat onder meer moge blijken uit de *Kleiner Opernführer* die hij in 1979 het licht deed zien.



Dit boekje bevat samenvattingen van tal van opera's van achttien componisten, waaronder meer onbekend werk zoals *La Wally* van Alfredo Catalani maar ook een enkel stuk dat ik nu niet direct als opera zou willen classificeren, de *Carmina Burana* van Carl Orff. Van de protagonist van dit tijdschrift bevat het bundeltje vijf werken: *Rienzi*, *Tannhäuser*, *Lohengrin*, *Die Meistersinger von Nürnberg* en *Der Ring des Nibelungen*. Tevens bevat het nog een aantal korte stukjes en essays rondom de opera, maar met name rondom Wagner: 'Bayreuth', 'An der Opernkasse', een 'Bayreuther Pausengespräch', 'Was ist ein Wagnerianer' (goede vraag, als u het mij vraagt), 'Der Fragebogen' en 'Die Opernsprengung'.

Omdat *Lohengrin* dit seizoen bij DNO op het programma stond en u deze productie wellicht afgelopen november of december hebt bijgewoond, wil ik u tot slot van dit exposé de beleving van deze opera zoals Loriot die in zijn gidsje heeft samengevat niet onthouden:

Lohengrin hat sich kaum sehr beeilt, als ihn Elsa dringlich zu Hilfe rief. Nicht auf Adlersschwingen oder galoppierend zu Roß kommt er über die 2000 Kilometer, nein, stehend in einem Nachen, gezogen von einem Schwan. Beförderungsmittel dieser Art waren schon Anfang des 10. Jahrhunderts veraltet und ließen vermuten, der Reisende lebe daheim in ärmlichen Verhältnissen. Kein Wunder, daß Lohengrin sich jede Frage nach seiner Herkunft verbittet und in der Brautnacht einfach behauptet, er komme aus Glanz und Wonne. Eine halbe Stunde später erfährt man dann, er sei in Monsalvat zu Hause. Wem käme das nicht spanisch vor.⁶

En daarmee, geachte lezer, wens ik u goede feestdagen toe en bij dezen vast een alleszins gezond, goed, gelukkig, muzikaal, cultureel en bovenal ook vredig 2024.

⁵ Ibidem.

⁶ *Loriot's Kleiner Opernführer* (Zürich 2003) 61.